

'Als leerling had ik dit vak zeker gekozen'

SCENARIO TWEE PAST PRIMA BIJ MENS EN MAATSCHAPPIJ OP HET LYCEUM ELST

Wout Claessens (geschiedenis) en Hans van Gisbergen (aardrijkskunde) geven 'mens en maatschappij' op het Lyceum Elst, een havo/vwo school. De gedachte was eerst om een scenario vier-school neer te zetten met volledig geïntegreerde leergebieden en losse leersituaties. Nu geven Hans en Wout drie lessen M&M van 75 minuten in klas een en twee. Een les is afwisselend vakles geschiedenis of aardrijkskunde.

'Het was echt pionieren'

'Je krijgt meer ruimte in klas drie'

Hans: 'Eerst was ook het idee om het leergebied door één docent te laten geven, maar daar zijn we toen al na de herfstvakantie vanaf gestapt. Nu zien wij de klassen ieder een uur in de week als vakdocent met ieder onze eigen expertise en zijn de andere twee uren M&M. Voor die vaklessen is goed overleg nodig. Je moet gezamenlijk het programma zo afstemmen dat het deel aardrijkskunde ook echt in die vakles komt. Dat betekent dat je soms kriskras door een hoofdstuk gaat.'

Wout: 'De gedachte was ook echt om alles op de schop te nemen: geen lesroosters, maar dagdelen en geen vakken maar leergebieden. Het was echt pionieren. Hans en ik zijn naar de NOT (onderwijsbeurs) in Utrecht geweest en stonden daar met een plattegrond in de hand zo van: 'Waar gaan we beginnen?''

Hans: 'Om eerlijk te zijn, had ik al vanaf het begin bedenkingen bij het invoeren van scenario vier op havo/vwo, zoals de bedoeling was. Het lesmateriaal dat toen voor handen was, gaf nu niet direct het vertrouwen dat je op havo/vwo de vakken helemaal kon integreren. Daarvoor miste ik te veel aardrijkskunde in de boeken. En als je dan naar het allereerste idee kijkt om de leergebieden tot in de eindexamenklassen in te voeren: dat is volgens mij alleen al om allerlei praktische redenen moeilijk.'

Wout: 'Bij mij kwam dat bewustzijn wat later. Toch zag ik wel in dat het een stuk realistischer was om op scenario twee in te gaan zetten. Uiteindelijk bereiden wij leerlingen voor op het havo- of vwo-examen. Het is dan heel leuk als ze voortdurend in groepjes hebben gewerkt en de maatschappij in zijn geweest, maar dan missen ze uiteindelijk toch de theoretische bodem die gewoon nodig is om naar hbo en universiteit door te stromen. Dat besef drong ook vrij snel door bij de schoolleiding.'

Lenigheid van geest

Hans: 'Nu geven wij M&M nog gezamenlijk, maar vanaf volgend jaar is het de bedoeling dat het vak door individuele docenten gegeven gaat worden. Een collega doet dat in de brugklas al. In die situatie merk ik toch dat ik de enige aardrijkskundedocent ben. Niet in de zin dat ik mijn collega's mijn vak niet toevertrouw, maar iedereen - docenten en leerlingen en ouders - wil toch zeker weten dat alles goed gaat. Ook op de punten waarin je van origine niet thuis bent.'

Wout: 'Daar komt je eigen opleiding weer om de hoek kijken. Ik ben als historicus opgeleid en als ik iets uitleg kan ik vanuit mezelf dingen erbij halen en goede voorbeelden geven. Voor aardrijkskunde heb ik misschien wel de bekwaamheid, maar dat zit niet zo vooraan in mijn systeem. Elkaars vak leren kennen is

eigenlijk een aandachtspunt dat al twee jaar loopt en voorlopig ook nog niet van tafel is.'

Hans: 'Vergeet niet dat je het vooral jezelf lastig kan maken door steeds tot in de diepste krochten van je eigen vakgebied af te dalen. Die lesmethoden zijn afgestemd op de eindtermen van de basisvorming. Als je alles braaf volgt, hebben de leerlingen dus echt wel voldoende van je vak meegekregen. Langzaamaan gaat dat brave er wel af en voel je je zekerder worden in het vak waarvoor je misschien niet bent opgeleid.'

Wout: 'Ja, maar voor het surplus ben je echt afhankelijk van je opleiding, je achtergrond en je interesses. Als je in een les op het punt komt dat er ruimte is om iets extra's te doen, grijp je automatisch terug naar je eigen vak. Daar ken je de leuke voorbeelden van, daarvan weet je wat werkt en wat niet en daarmee kun je jev aan je lessen geven.'

Hans: 'Ik merk het wel bij leerlingen die extra uitleg vragen. Dan is het voor mij moeilijk om iets historisch ineens op een andere manier uit te leggen, omdat een leerling mijn eerste aanpak niet begreep. In die gevallen kan ik bij aardrijkskunde juist teruggrijpen op mijn min of meer verinnerlijkte vakkennis. Voor het historische onderdeel heb ik dan niet de lenigheid van geest.'

Wout: 'Ik houd toch een beetje een ongemakkelijk gevoel bij de combinatie van leergebieden en de tien tijdvakken. Op zich ligt de nadruk bij ieder thema op een nieuw tijdvak, zodat je min of meer de chronologie aanhoudt. Maar in ieder thema kom je diachronische vergelijkingen tegen. Heb je het bij het Middellandse Zeegebied over de Grieken en Romeinen, dan komen daar ineens 'Ontdekkers en hervormers' tussendoor. Leerlingen raken het spoor dan wel eens bijster.'

Hans: 'Halverwege het jaar hebben we daarom een groot project. In de eerste klas moeten de leerlingen een pretpark ontwerpen en in de tweede een heel land. Dat zijn een soort simulatiespelen waarin de leerlingen zich helemaal onderdompelen in een bepaald tijdvak in een bepaald gebied. Daarbij kun je zelf accenten leggen waarvan je vindt dat ze in het boek te weinig aan bod komen.'

Naar het examen

Hans: 'Dan heb je ook nog te maken met het derde jaar. M&M staat in de eerste twee leerjaren op het programma. Vanaf klas drie zijn het weer afzonderlijke vakken. Sommige dingen die bij aardrijkskunde normaliter pas dan worden behandeld, hebben ze nu al in klas een of twee gehad. Met andere woorden: ook je programma in de derde klas zul je opnieuw moeten gaan bekijken.'

Wout: 'We hebben ook wel goed nagedacht over de vraag of we ook in de derde klas met het leergebied

verder zouden gaan. Uiteindelijk hebben we daar niet voor gekozen. In de eerste plaats vanwege praktische redenen: de uitgevers zijn nog niet zover en er is dus nog geen materiaal. En ten tweede, omdat we er toch van overtuigd zijn dat de leerlingen in voorbereiding op de Tweede Fase een flinke basis moeten leggen voor het vak waarin ze dan later examen gaan doen.'

Hans: 'Omdat je niet meer de traditionele planning van de eerste drie jaar aardrijkskunde hebt, vallen onderdelen die in het losse vak in jaar twee zitten nu al in de brugklas. Daar worden ze ook anders aangeboden, namelijk op het niveau van de eerste klas. En eigenlijk is het wel een voordeel om na twee jaar iets te hebben afgerond en wat ruimte te hebben in de derde om je voor te bereiden op de bovenbouw. Je kunt dan dingen herhalen en veel meer inspelen op vragen die nog leven.'

Over een jaar of twee zitten we in een nieuw gebouw en dan gaan we werken met leerpleinen die rondom een profiel zijn opgebouwd. Met de havo doen we voor het eerst mee met de eindexamens en op het vwo hebben we nu tot en met leerjaar vier. In de bovenbouw hebben we als school bewust nog niet voor enorme onderwijsontwikkelingen gekozen. Eerst maar eens examens doen en resultaten neerzetten.'

Wout: 'Door die vakkenstructuur heb je ook het praktische probleem dat niet iedere leerling dezelfde vakken heeft. Dan kun je wel een prachtig vakoverstijgend project gaan bedenken, maar zit je weer met veel meer leerlingen die geschiedenis hebben dan aardrijkskunde.'

Hans: 'Ja, dat is wel iets om goed bij stil te staan. Ik denk dan even aan een van de onderwerpen bij aardrijkskunde: Indonesië. Bij geschiedenis komt dat terug bij de VOC en de dekolonisatie. Die dingen worden in de bovenbouw bij aardrijkskunde heel zijdelings genoemd. Daar kun je eigenlijk nauwelijks iets vakoverstijgends omheen bouwen.'

Wout: 'Leerlingen zitten tegen die tijd ook zover in hun ontwikkeling richting het examen dat ze ineens weer heel conservatief gaan doen. Als het nodig is om het examen te halen, willen ze wel iets extra's doen, maar als het iets is dat erbij komt, dan is het voor hun al snel verspilde moeite. En geef ze eens ongelijk, ze worden uiteindelijk maar op een ding afgerekend.'

Mooie verbanden

Hans: 'Ik denk dat de proef op de som voor mij eerder in de derde klas komt. Dan merk ik snel genoeg welke dingen ze uit die eerste twee jaar hebben opgepikt en wat toch een beetje langs ze heen is gegaan.'

Wout: 'Ik vind het ook te vroeg om nu al te zeggen of

het gelukt is of niet. In principe hebben ze de kerndoelelen behandeld gekregen en dat hebben ze ook allemaal gedaan. De abstractie binnen de afzonderlijke vakken, zoals het werken met bronnen bij geschiedenis, dat zit er ook wel in.'

Hans: 'Een echt pluspunt in vergelijking met losse vakken vind ik het gemak waarmee je prachtige verbanden uit kunt leggen. Als ik dan aardrijkskunde stond te geven, moest je bij de sociale geografie toch vaak de geschiedenis erbij halen. Dat was voor leerlingen dan eerder verwarrend dan verhelderend. Nu we in het leergebied die vakken nadrukkelijk aan elkaar koppelen, zien leerlingen die verbanden zelf ook beter.'

Wout: 'Het komt bij sommige onderwerpen beter tot zijn recht dan bij andere. Het thema 'stad' vind ik bijvoorbeeld heel goed; daar werkt de vakoverstijging echt. Bij een thema als migratie is het al wat meer diffuus. Dan hebben ze het eerst over hugenoten in de zeventiende eeuw en daarna over Marokkaanse gastarbeiders uit de jaren zestig en zeventig. Zo van: 'dat zijn toch allebei migranten.'

Hans: 'Toch zie ik misschien wel iets in een eindexamen vak mens en maatschappij. Maar dan zou je aardrijkskunde eigenlijk heel anders moeten benaderen. De sociale geografie kan dan in dat mens- en maatschappijvak en de fysische geografie moet ondergebracht worden bij natuurkunde en biologie. Dan kun je wel zeggen dat ze het vak aardrijkskunde niet goed hebben leren kennen, maar iemand die op zijn veertiende vulkanen

'Moeten ze feiten kennen of meer van de wereld om hen heen begrijpen?'

saai vindt, denkt daar anderhalf jaar later na een paar modulen fysische geografie echt niet heel anders over. Maar dan moeten de vakken waarmee je vakoverstijgend gaat werken ook wel zin hebben om wat in te schikken, anders is het juist een aderlating voor het vak dat het meest bereid is toe te geven.'

Wout: 'Voordat je daaraan gaat beginnen moet je je eerst eens goed afvragen wat je nu precies van die vakken wil. Moeten leerlingen voor geschiedenis nu die 49 kenmerkende aspecten kennen of juist meer van de wereld om zich heen begrijpen? En kun je dat dan weer beter doen in samenwerking met andere vakken, of juist door heel erg aan chronologie en tijdvakken te gaan hangen? Ik weet trouwens zeker dat ik het had gekozen als leerling. Mijn pakket had ik zo samengesteld dat ik maximaal aardrijkskunde en geschiedenis had. De rest zat daar een beetje omheen.'

